

УДК 378.091.12:159.9]:502/59

В. Г. Білик,
кандидат педагогічних наук, доцент
(Національний педагогічний університет імені М.П. Драгоманова)
valya-bilyk@ukr.net

ПРИРОДНИЧО-НАУКОВА ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ПАРАДИГМИ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Анотація

У статті аналізуються питання модернізації природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах у контексті сучасної парадигми вищої освіти. На основі проведеного дослідження щодо теоретичних і методичних проблем природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах у контексті сучасної парадигми вищої освіти автор засвідчує неналежне їх висвітлення в науковій літературі та робить висновки про те, що природничо-наукова підготовка майбутніх психологів у вищих навчальних закладах повинна здійснюватися шляхом такої її реформації, яка була б зорієнтована на пошук нових педагогічних умов і засобів, що забезпечували б успішну підготовку творчих, висококваліфікованих та конкурентоспроможних на ринку праці психологічних фахівців.

Ключові слова: природничо-наукова підготовка, майбутні психологи, вищий навчальний заклад, сучасна парадигма вищої освіти.

Summary

In the article we analyze the issues of modernization science preparation of future psychologists in higher education institutions in the context of modern paradigm of higher education. On the basis of the conducted research on theoretical and methodological problems of science preparation of future psychologists in higher educational institutions in the context of the modern paradigm of higher education, the author testifies to its improper coverage in scientific literature, and concludes that science preparation of future psychologists in higher educational establishments should be carried out through such a reformation that would be oriented towards finding new pedagogical conditions and means that would ensure successful preparation of creative, qualified and competitive at a labor market psychologists.

Key words: science preparation, future psychologists, higher education institution, modern paradigm of higher education.

Постановка проблеми. В умовах сучасного етап розвитку України, що характеризується суспільною, економічною та політичною нестійкістю, зростає потреба у висококваліфікованих, всебічно розвинених психологічних фахівцях усіх сфер соціальної практики, оскільки, як стверджує І. Шеремет, “їхня діяльність має допомагати кожній людині усвідомити цінність здоров’я, основні закони та принципи функціонування людського організму, уникати руйнівних для здоров’я впливів навколишнього середовища ...” [17, 1]. Найбільшою вона є у сфері освіти, охорони здоров’я, силових структурах: армії та поліції, кадрових агентствах та інших державних установах. На сьогодні підготовка психологів здійснюється у всіх вищих навчальних закладах, де є гуманітарні спеціальності. Тут вважаємо за доцільне відзначити, що із

зростанням числа випускників-психологів усе помітнішим стають недоліки у їх підготовці.

Аналіз актуальних досліджень. Головною метою вищої освіти, на думку І. Зязюна, “має бути становлення цілісної і цілеспрямованої особистості, готової до вільного гуманістично орієнтованого вибору й індивідуального інтелектуального зусилля, що володіє багатофункціональними компетентностями” [6, 13].

Л. Суценко акцентує увагу на змінах парадигми вищої освіти, які “пов’язані з пошуком таких педагогічних умов і засобів, які забезпечували б успішну підготовку майбутніх фахівців ... до високого темпу життя, реалій ринку праці, що постійно змінюється” [15, 348]. Вчена зазначає, що основні акценти в процесі підготовки майбутніх фахівців слід робити на “розвиток здібностей майбутніх професіоналів, що дозволять їм перетворювати себе в сучасному світі” [15, 348]. Нам імпонує ця думка Л. Суценко. С. Мартиненко погоджуючись з такою науковою цитатою, зазначає, що “домінантою сучасної парадигми освіти в загальноєвропейському та національному контекстах є орієнтація на підготовку, спрямовану на творче самоствердження, саморозвиток та самореалізацію протягом життя, забезпечення конкурентоспроможності випускників ВНЗ” [10, 268]. У цьому аспекті дослідниця вказує, що “визначальними критеріями професійної освіти в рамках Болонського процесу є створення єдиного загальноєвропейського простору в галузі вищої освіти для гармонізації національних освітніх систем, зміцнення довіри між суб’єктами освіти; підвищення мобільності та відповідності студентів, викладачів і громадян європейському ринку праці; сумісність кваліфікації на вузівському та післядипломному етапах підготовки” [10, 269]. Для нашого дослідження ця теза є досить доречною. Поділяючи такі погляди науковця та у зв’язку зі зростанням вимог до фахівців психологічного профілю стосовно їх підготовленості до професійної діяльності в нових умовах, здатності до професійних креативних дій, С. Шандрук стверджує, що система підготовки психологів-професіоналів потребує докорінного реформування, що передбачає “широке застосування інноваційно-продуктивних форм, методів і засобів розвитку їх професійних творчих здібностей задля зреалізування креативного потенціалу як у навчанні, так і подальшому трудовому житті” [16, 3]. Звідси, як зазначає науковець, “постає проблема побудови моделі становлення творчої особистості сучасного фахівця та з’ясування психодідактичних умов її практичного впровадження” [16, 3]. Якість професійної освіти, на думку вченого, покращиться за умови “актуалізації творчого потенціалу і підвищення вчинкової активності студентів-психологів, коли фундаментальне особистісне знання, пізнавальні та практичні вміння і навички становлять креативний матеріал, що використовується для зреалізування фахово зрілої мислєдіяльної організації процесу розв’язання творчих проблем і завдань” [16, 3].

Попередньо проведений аналіз наукових джерел дає можливість стверджувати, що, проблема природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах у контексті сучасної парадигми вищої освіти не знайшла належного висвітлення.

Актуальність досліджуваного питання зумовила мету статті –

провести теоретичний аналіз проблеми природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах у контексті сучасної парадигми вищої освіти.

Досягнення мети передбачало використання теоретичних **методів дослідження**: аналіз (історико-логічний, хронологічний), систематизація та узагальнення.

Виклад основного матеріалу. У рамках модернізації вищої освіти України та запитів сьогодення освітянська практика актуалізує питання природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах.

Проблемі природничо-наукової підготовки присвячені праці Г. Білецької [1], О. Буйновського [2], С. Галяутдиної та П. Куксо [3], Б. Гнеденко [4], К. Кириленко [7], О. Кичигіної [8], Л. Кравченко та В. Хоменко [9], В. Омеляненко [11], С. Свиридової [12], С. Старостіної [13], В. Суханової та О. Плотнікової [14] й ін.

Інтегративним чинником конструювання змісту природничо-наукової (фундаментальної) підготовки майбутніх фахівців-гуманітаріїв, як стверджує К. Кириленко, “має бути парадигмальний підхід, в основі якого – синергетична парадигма фундаментальності” [7, 93].

Необхідність модернізації сучасної природничо-наукової підготовки С. Старостіна пов’язує зі збільшенням розриву між досягненнями в розвитку природничих наук і рівнем природничо-наукової освіти; втратою традицій природничо-наукової освіти; падінням її престижу; зниженням інтересу до природничих наук; відсутністю мотивації студентів до вивчення природничих дисциплін [13, 76 – 77]. На думку С. Свиридової, природничо-наукова підготовка студентів повинна забезпечити: “становлення цілісної системи наукових знань про навколишній світ, закони розвитку природи; формування в студентів системи методологічних знань, знайомство з методами наукового пізнання; формування культури мислення, здатності до сприйняття, узагальнення, аналізу інформації; підвищення рівня загальнокультурної і професійної компетентності; розвиток психічних якостей особистості, необхідних для успішної реалізації конкретної професійної діяльності” [12, 63]. Розглядаючи основні вимоги до змісту природничо-наукової підготовки у вищій школі, вчена зазначає, що зміст цього процесу повинен “відповідати поставленій меті, бути необхідним і достатнім для її досягнення; відповідати психолого-педагогічним, загально-дидактичним вимогам, які забезпечують його реалізацію; добиратися відповідно до дидактичних принципів; за своєю структурою представляти сукупність взаємопов’язаних елементів; включати як фундаментальну, незмінну складову, так і варіативну, а також забезпечувати становлення метапредметних знань” [12, 64 – 65].

Модернізація природничо-наукової підготовки, як вважають В. Суханова та О. Плотнікова, повинна здійснюватися шляхом такої її перебудови, яка була б зорієнтована на виконання соціального замовлення суспільства на підготовку майбутніх фахівців і на виховання культурної людини, що має необхідний запас природничо-наукових знань і здатна використовувати їх для інтерпретації та оцінювання фактів, тенденцій та подій з позицій відповідності гуманістичним ідеалам [14, 74]. В. Суханова та О. Плотнікова підкреслюють, що абсолютно неправильно

зводити процес гуманітаризації природничо-наукової підготовки виключно до використання елементів гуманітарних знань у процесі викладання природничо-наукових дисциплін. Природничі науки і самі мають значний гуманітарний потенціал, який, перш за все, і треба реалізовувати [14, 74].

Науковці Л. Кравченко та В. Хоменко вважають, що модернізація природничо-наукової підготовки у вищому навчальному закладі повинна бути спрямована на: “1) розроблення теоретичної концепції природничо-наукової підготовки на основі цілісності медико-біологічного і природничого знання та транспредметної інтеграції природничо-наукових компетенцій; 2) створення оновленої дидактичної системи з інноваційною логіко-дидактичною структурою інтегрованих дисциплін на засадах добору, структурування, ущільнення та оперативного оновлення інформації відповідно до сучасних досягнень природничо-наукового знання; 3) конструювання особистісно і соціально зорієнтованої компетентнісної інтеграційно-функціональної моделі та наскрізної професійно-педагогічної програми природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців, упровадження їх в освітній процес вищого навчального закладу” [9, 39]. Нам імпонує ця думка вчених.

Сучасні тенденції розвитку професійної освіти – відкритість і мобільність, орієнтація на підготовку фахівців завтрашнього дня – вимагають, як вважає Г. Білецька, “не лише оновлення її змісту, але й використання технологій навчання, які сприятимуть становленню компетентностей, що визначають конкурентоздатність фахівця в умовах мобільного ринку інтелектуальної праці, забезпечують його кар’єрне зростання у професійній діяльності та досягнення успіху в суспільному житті” [1, 29]. Тому науковець наголошує на особливій ролі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій у природничо-науковій підготовці майбутніх фахівців. Г. Білецька стверджує, що використання інформаційного освітнього середовища Moodle в реалізації природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців “сприяє засвоєнню природничо-наукових знань, підвищує мотивацію до вивчення природничо-наукових дисциплін, забезпечує формування вмінь і навичок застосовувати знання природничих наук для вирішення професійних завдань, розвиває самостійність, активність, креативність та інші якості особистості, що дозволяють досягнути успіху в професійній діяльності та суспільному житті в цілому” [1, 32 – 33].

В освітньо-професійних програмах нового покоління, як зазначає В. Омеляненко, у циклі дисциплін природничо-наукової підготовки потрібно “передбачити викладання спеціальних курсів або навчальних дисциплін, які б забезпечували інтеграцію отриманих студентом знань щодо формування, збереження й зміцнення здоров’я учнівської молоді” [11, 100].

Формування природничо-наукової освіти студентів гуманітарних профілів буде успішним, на думку О. Кичигиної, якщо природничо-наукова підготовка буде: 1) об’єднувати три стадії формування природничо-наукових знань (інформаційну, операційну, інтегруючу), які відображають поступальний, спрямований та закономірний процес підвищення рівня мотивації до їх засвоєння; 2) враховувати сукупність взаємопов’язаних особистісних якостей викладача (мотивації до вивчення природничо-наукових теорій, наявність природничо-наукових знань, умінь та рефлексії виконання природничо-наукових завдань), необхідних для здійснення

професійних обов'язків; 3) використовувати методичну систему, яка розроблена відповідно до положень системного, функціонально-діяльнісного, компетентнісного підходів і складається з цільового, змістового, процесуального та контрольного-результативного взаємопов'язаних блоків; 4) інтегрувати зміст природничо-наукових і гуманітарних знань, спрямованих на розвиток і формування знань, умінь студентів про природу і методи наукового пізнання; 5) використовувати спеціально створені комп'ютерні інформаційні засоби і технології навчання; 6) розробляти методику впровадження набутих природничо-наукових знань у практику професійної діяльності [8, 446].

Л. Зоріна, розглядаючи питання формування основних і допоміжних знань у процесі природничо-наукової підготовки, зазначає, що для досягнення якості окресленої проблеми слід дотримуватися орієнтації на: принцип системності у формуванні наукових знань; розроблення достатнього комплексу знань; поєднання системи основних наукових і комплексу допоміжних знань; відображення цілісності, структури основ теорії; відображення в навчальних предметах виховного аспекту знань [5, 111].

О. Буйновський вважає, що природничо-наукова підготовка майбутніх фахівців повинна бути цілісною, остаточною, повною і відбуватися в рамках чіткої організаційної структури, тобто спеціально розробленої системи, яка забезпечить високий рівень знань і освітніх навичок у галузі природничо-наукових дисциплін та дозволить кожній молодій людині використовувати їх у професійній кар'єрі [2, 62].

Б. Гнеденко вбачає причину низької мотивації студентів гуманітарних спеціальностей до вивчення дисциплін природничо-наукової підготовки у "відсутності чи недостатності їх зв'язку з основною спеціальністю студента" [4, 11]. Це, на думку вченого, призводить до того, що "студенти не сприймають дисципліни природничо-наукової підготовки, як такі, що цілком необхідні для їхньої подальшої роботи" [4, 11].

Науковці С. Галяутдинова та П. Куксо вказують, що підкреслення значущості природничо-наукової підготовки і важливості її розвитку в процесі викладання дисциплін на факультеті психології, починаючи з анатомії, фізіології центральної нервової системи, вищої нервової діяльності та сенсорних систем і заснованих на них інших провідних дисциплін, є важливим інструментом і умовою набуття знань студентами [3, 1285].

Висновки. Отже, аналіз наукової літератури щодо теоретичних і методичних проблем природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах у контексті сучасної парадигми вищої освіти, засвідчив: природничо-наукова підготовка майбутніх психологів у вищих навчальних закладах повинна здійснюватися шляхом такої її реформації, яка була б зорієнтована на пошук нових педагогічних умов і засобів, що забезпечували б успішну підготовку творчих, висококваліфікованих та конкурентоспроможних на ринку праці психологічних фахівців.

Перспективи подальших наукових розвідок полягають у визначенні проблем та розробці педагогічних умов і засобів реформування природничо-наукової підготовки майбутніх психологів у вищих навчальних закладах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Білецька Г. Технологія природничо-наукової підготовки майбутніх екологів на основі застосування інформаційного освітнього середовища Moodle / Г. Білецька // Педагогічний дискурс : зб. наук. пр. / Хмельниц. гуманіт.-пед. акад. – 2014. – Вип. 16. – С. 29 – 34.
2. Буйновский А. С. Естественнонаучная подготовка будущих специалистов для предприятий атомной отрасли / А. С. Буйновский, М. К. Медведева, Н. Ф. Стась // Фундаментальные исследования. – 2008. – № 2 – С. 61 – 64.
3. Галяутдинова С. И. Значение медико-биологических знаний для изучения проблем клинической психологии / С. И. Галяутдинова, П. А. Куксо // Вестник Башкирского университета. – 2009. – Т. 14. – № 3. – С. 1281 – 1285.
4. Гнеденко Б. В. І не тільки в біології / Б. В. Гнеденко // Вісник вищої школи. – 1985. – № 10. – С. 11.
5. Зорина Л. Я. Дидактические аспекты естественнонаучного образования:[монография] / Л. Я. Зорина. – М. : РАО, Ин-т теоретической педагогики и международных исследований в образовании, 1993. –163 с.
6. Зязюн І. А. Філософія поступу і прогнозу освітньої системи // Педагогічна майстерність: проблеми, пошуки, перспективи : [монографія] / І. А. Зязюн. – К. ; Глухів, 2005. – С. 10 – 18.
7. Кириленко К. М. “Природничо-наукова (фундаментальна) підготовка” майбутніх фахівців гуманітарної сфери: стан і перспективи / К. М. Кириленко // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5: Педагогічні науки: реалії та перспективи. – 2014. – Вип. 47. – С. 90 – 94.
8. Кичигина Е. В. Педагогические условия, этапы, стадии, специфика формирования естественно-научной образованности студентов гуманитарных профилей, педагогического направления подготовки / Е. В. Кичигина // Фундаментальные исследования. – 2013. – № 8 (часть 2) – С. 445 – 449.
9. Кравченко Л. М. Наукові основи модернізації природничо-наукової підготовки майбутніх фахівців фізичної культури / Л. М. Кравченко, П. В. Хоменко // Педагогічні науки. – 2012. – Вип. 3. – С. 36 – 41.
10. Мартиненко С. Європейський простір вищої освіти: тенденції розвитку та пріоритети / С. Мартиненко // Освітні реформи: місія, дійсність, рефлексія : монографія / за ред. В. Кременя, Т. Левовицького, В. Огнев'юка, С. Сисоевої. – К.: ТОВ “Видавниче підприємство “ЕДЕЛЬВЕЙС”, 2013. – 460 с.
11. Омеляненко В. Інтеграція змісту дисциплін природничо-наукового циклу як умова формування здоров'язберігальної компетентності майбутніх учителів фізичної культури / В. Омеляненко // Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві : збірник наукових праць. – Луцьк, 2012. – № 4(20). – С. 97-102.
12. Свиридова С. В. Роль природничо-наукових дисциплін у процесі професійної підготовки фахівців сфери туризму / С. В. Свиридова // Вісник Луганського національного Університету ім. Тараса Шевченка. Серія: Педагогічні науки. Частина І. – 2011. – №14 (225). – С. 61 – 66.
13. Старостина С. Е. Естественнонаучное образование студентов гуманитарных направлений подготовки в условиях интеграции научного знания : дис. ... доктора пед. наук : 13.00.08 / С. Е. Старостина. – Чита, 2011. – 472 с.
14. Суханова В. К. Гуманитаризация естественно-научного образования как средство его гуманизации / В. К. Суханова, О. В. Плотникова // Вестник ТГЭУ. – 2009. – № 4. – С. 72 – 78.
15. Сущенко Л. П. Особливості формування здібностей майбутніх фахівців з фізичної реабілітації в умовах сучасної парадигми вищої фізкультурної освіти // Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Сер.15: Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт). – 2015. – Вип. 3(1). – С. 347–350.
16. Шандрук С. К. Психологічні засади розвитку професійних творчих здібностей майбутніх практичних психологів: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора психолог. наук: 19.00.07 / С. К. Шандрук. – Одеса, 2016. – 38 с.
17. Шеремет І. В. Формування готовності майбутніх учителів до профілактики порушень зору учнів початкової школи у процесі професійної підготовки : автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. пед. наук : спец. 13.00.04 / І. В. Шеремет. – Київ, 2017. – 22 с.

Стаття надійшла до редакції 01.11.2017